

INGEN HÖRDE ROPEN PÅ HJÄLP

Vilken hjälp finns för människor som utsätts
i prostitution, människohandel för sexuella ändamål
och annan kommersiell sexuell exploatering?

CHILD10

INTE DIN
HORA

ELLENCENTRET

INNEHÅLL

1. Förord	3
2. Sammanfattning	4
3. Introduktion	6
Prostitution, människohandel för sexuella ändamål och annan kommersiell sexuell exploatering	6
Personerna som utsätts	6
Stödsystemet	7
Om undersökningarna i den här rapporten	8
Undersökning i målgruppen	8
Undersökning bland stödpersoner	8
4. Om personerna som har deltagit i undersökningarna	9
Målgruppen – vilka är de?	9
Stödinsatserna – vilka är de?	10
5. "Ingen hörde ropen på hjälp" – Erfarenheter av att (inte) få hjälp	12
Färre än hälften har erbjudits professionell hjälp	12
Skam, rädsla och uppgivenhet står i vägen för hjälp	13
6. "Jag hatade redan mig själv" – Mötet med stödsystemet	15
Skuldbeläggande, förminskande och sviket förtroende... ..	15
... eller respekt, kunskap och allvar	16
Brottsutsatt men inte brottsoffer	17
7. "Ingen i Norra Sverige är specialiserad på det här" – Var finns hjälpen?	18
Familj och vänner vanligaste källan till hjälp	18
Goda erfarenheter från civilsamhälle, expertorganisationer och online-stöd .	18
Tur och egna ansträngningar styr	19
8. "Det är vuxenvärldens misslyckande" – För vem finns hjälpen?	21
Barn mest utsatta – och med sämst tillgång till hjälp	21
Komplex problematik hindrar	22
9. "Om någon hade insett allvaret..." – Hjälpen som kunde ha gjort skillnad	25
10. "Vi har inte snapchat..." – Hinder för att ge rätt hjälp	28
Bristande tid och resurser	28
"Många tappar sitt självförtroende..."	29
Bristande samordning och oklar ansvarsfördelning	29
Brist på uppsökande verksamhet och digital närvaro	29
11. Hur går vi vidare? – Slutsatser och vägar framåt	31
Stöd efter behov	31
Stöd som fungerar	33
Stöd som skapar tillit	34

1. FÖRORD

Den svenska regeringen har fastslagit att Sverige inte ska vara ett land där kommersiell sexuell exploatering förekommer. Ansvariga ministrar – justitieminister Morgan Johansson och jämställdhetsminister Åsa Lindhagen – har deklarerat att regeringen ser sexhandel som ”en särskilt brutal form av våld” och ”en typ av slaveri.”¹

Vi är tre organisationer som står bakom den här rapporten: Child10, Ellencentret och #intedinhora. Vi representerar olika delar av civilsamhällets arbete mot kommersiell sexuell exploatering, människohandel för sexuella ändamål och andra former av sexuellt utnyttjande.

Vi delar visionen om ett Sverige där ingen människa utnyttjas för sexuella ändamål. Men vi ser också att den visionen är väldigt långt ifrån den verklighet vi möter idag.

Tvärtom tyder alla tecken på att den kommersiella sexuella exploateringen sprids och tar sig nya former och att allt fler – inte minst barn och unga, särskilt flickor – utsätts. Med alltmer nätbaserad exploatering och växande fenomen som sugardejting skapas nya vägar in i utsatthet.

Parallellt med detta ser vi hur stödverksamheter och möjligheter till rehabilitering för de som utsätts rustas ned och hur många aktörer i civilsamhället går på knäna. Dagligen möter vi vittnesmål från människor som har lämnats helt ensamma med att läka och hitta en väg tillbaka. Människor som avvisas av stödsystemen, som skuldbeläggs istället för att få hjälp, som bollas fram och tillbaka mellan olika institutioner tills de inte orkar mer. De allra flesta är kvinnor och många är barn.

Det övergripande arbetet med att förebygga och motverka kommersiell sexuell exploatering är nödvändigt och avgörande. Men parallellt med det måste vi stärka, fånga upp och hjälpa de som utsätts här och nu. Och det behovet är akut.

Som ett första steg behövs kunskap. Vi måste börja lyssna på de som utsätts för att förstå vilken hjälp de behöver och vilken hjälp de *skulle ha behövt* för att undvika att hamna där de är idag. Och vi behöver lyssna på de människor som arbetar i stödsystemen för att förstå var det brister idag.

Det kan låta som en självklarhet, men faktum är att det idag helt saknas systematisk och samlad kunskap – både om målgruppens situation och om vilket stöd som finns tillgängligt. För den här rapporten har vi därför genomfört enkäter med mer än 200 människor som är eller har varit utsatta i kommersiell sexuell exploatering och över 100 som arbetar som stödgivare inom offentlig sektor eller civilsamhälle. Det gör det här – *tyvärr* – till ett helt unikt kunskapsunderlag.

Att ta del av rösterna som framträder i rapporten är jobbigt, även för oss som möter målgruppen och utsattheten dagligen. Det är jobbigt att behöva lyssna på barn som berättar om hur de upplever sina kontakter med vård och myndigheter som ytterligare ett i raden av svek från vuxenvärlden. Det är jobbigt att lyssna på unga tjejer och kvinnor som istället för hjälp, stöd och tillit får ytterligare en bekräftelse på att de inte är värda att lita på, att satsa på. Men även om det är jobbigt så kan vi inte blunda. Vuxenvärlden måste ta sitt ansvar. Och trots att det är en nedslående bild som tecknas så finns också hopp i berättelserna. Det finns exempel på hur det faktiskt kan fungera. På vad som blir konsekvenserna när vi klarar av att lyssna, att ta utsatta människors berättelser på allvar och möta dem med kunskap och respekt.

Vi hoppas att du orkar lyssna.

Gabriella K. Wolfe

Gabriella Kärnekull Wolfe, grundare #intedinhora

Zandra Kanakaris

Zandra Kanakaris, generalsekreterare
10000 Möjligheter som driver
verksamheten Ellencentret

Sara Damberg

Sara Damberg, ordförande och grundare, Child10

¹ <https://www.regeringen.se/debattartiklar/2020/05/vi-kan-aldrig-acceptera-sexkop/>

2. SAMMANFATTNING

Syftet med den här rapporten är att bidra med kunskapsunderlag i utformandet av stöd- och hjälpinsatser för personer som utsätts för kommersiell sexuell exploatering. Ambitionen är att skapa en tydligare bild av hur stödsystemet för de som utsätts fungerar i praktiken och vad som behöver göras för att det ska fungera bättre.

Med kommersiell sexuell exploatering syftar vi i den här rapporten på sexuella handlingar i utbyte mot någon form av ersättning eller genom tvång. Sexuella handlingar kan vara att visa sig i en webbkamera, bli filmad i en sexuell situation eller göra sexuella handlingar med någon. Ersättningen kan vara allt från pengar, till droger, eller någonstans att bo.

Rapporten baseras på två olika undersökningar: En enkätundersökning med 228 personer med erfarenhet av att utsättas för kommersiell sexuell exploatering samt en enkät- och intervjuundersökning bland 115 personer som arbetar i olika typer av stödfunktioner som möter de som utsätts. Undersökningarna har genomförts under september och oktober 2020. Majoriteten som utsätts för kommersiell sexuell exploatering är kvinnor och tjejer. Även bland de som svarat på enkäten är majoriteten, 91 %, tjejer/kvinnor från över 50 orter.

Undersökningarna förstärker bilden av att det stöd som finns tillgängligt för målgruppen är splittrat och svårt att överblicka för den som behöver hjälp. Den övergripande bilden är att ren tur – turen att ha ett stabilt socialt nätverk, turen att bo på en ort där det finns expertis tillgänglig eller turen att träffa rätt person – i första hand är det som styr vem som får hjälp och inte.

Färre än hälften av de tillfrågade har erbjudits professionell hjälp att bearbeta sina erfarenheter av utsatthet och utnyttjande. En majoritet uppger också att de helt eller delvis avstått från att berätta om sin utsatthet för myndigheter och vårdpersonal – på grund av skam, rädsla och tidigare negativa erfarenheter. I målgruppens berättelser finns ett stort antal exempel på bemötande som präglas av

skuldbeläggande, förminskande, undvikande och svikna löften.

Merparten av de som utsätts för kommersiell sexuell exploatering är barn första gång det händer. Samtidigt visar båda de undersökningar som den här rapporten bygger på en genomgripande brist på barnperspektiv i stödsystemet. Tillgängligheten till bra stöd och hjälp tycks vara allra sämst för just barn, som är särskilt utsatta. Även för andra människor som redan från början är särskilt utsatta och har särskilt stort stödbehov, som personer med annan nationalitet än svensk och personer med komplex problematik, är trösklarna för att få rätt hjälp högre.

I intervjuerna med stödpersoner framträder ett flertal faktorer som idag förhindrar att målgruppen ges det stöd som skulle behövas. Tids- och resursbrist, dålig samordning och frånvaro av uppsökande arbete och närvaro på de digitala arenor där målgruppen finns är några av de hinder som lyfts.

Även om den övergripande bilden på många sätt är nedslående så finns också vittnesmål om hur bra bemötande och tidig hjälp gör skillnad och bryter negativa spiraler. Berättelserna som visar hur tidiga insatser, att ta målgruppen på allvar och ett bemötande som präglas av respekt kan ha livsavgörande effekt.

Genomgående framträder ett akut behov av resurs- och kompetensförstärkning genom hela kedjan av stödjande insatser – även inom rättsväsendet som till exempel polisen. Förstärkt barnperspektiv och höjd grundkompetens när det gäller att möta personer med komplex problematik framstår som särskilt prioriterat. Ansvarsfördelningen lokalt måste tydligt kommuniceras till målgruppen, mer resurser till uppsökande verksamhet samt förstärkta resurser till samordning nationellt och mellan olika typer av aktörer är andra typer av åtgärder som framstår som kritiska för att samhället ska kunna ta sitt ansvar mot de människor som utsätts för kommersiell sexuell exploatering.

**”JAG ÄR RÄDD
FÖR ATT POLISANMÄLA
DÅ JAG ÄR RÄDD
FÖR ATT JAG KOMMER
HAMNA I FARA.”**

3. INTRODUKTION

Syftet med den här rapporten är att bidra med kunskapsunderlag i utformandet av stöd- och hjälpinsatser för personer som utsätts för kommersiell sexuell exploatering. Ambitionen är att skapa en tydligare bild av hur stödsystemet för de som utsätts fungerar i praktiken och vad som behöver göras för att det ska fungera bättre.

Med stödsystemet avser vi här alla typer av verksamheter som har som uppgift att erbjuda stöd, vård och rehabilitering för målgruppen. Det innefattar ett brett spektrum av olika aktörer inom både offentlig sektor och civilsamhälle – allt från socialtjänst och BUP till kvinnojourer och ungdomsmottagningar.

Nedan följer en kortfattad introduktion till kunskapsläget och till de undersökningar som ligger till grund för rapporten.

Prostitution, människohandel för sexuella ändamål och annan kommersiell sexuell exploatering

Med kommersiell sexuell exploatering syftar vi i den här rapporten på sexuella handlingar i utbyte mot någon form av ersättning eller genom tvång. Sexuella handlingar kan vara att visa sig i en webbkamera, bli filmad i en sexuell situation eller ha sex eller göra sexuella handlingar med någon. Ersättningen kan vara allt från pengar, till droger, eller någonstans att bo.

Sedan 1999 är köp av sexuella handlingar förbjudet i lag i Sverige. Beroende på omständigheterna och vem som utsätts kan dock brottsrubriceringen variera. Om den som utsätts är över 18 år kan brottet vara antingen *köp av sexuell tjänst* eller *oaktsam våldtäkt*.

Om den som utsätts är under 18 år – vilket gäller de allra flesta när de utsätts första gången – så är brottsrubriceringen istället *utnyttjande av barn*

genom köp av sexuell handling alternativt *våldtäkt mot barn* om barnet är under 15 år.

Brottet köp av sexuell tjänst ses som ett brott mot staten, vilket innebär att den som utsätts i strikt juridisk mening inte betraktas som ett brottsoffer. I praktiken är det dock uppenbart att den som utsätts för brottet per definition är ett brottsoffer.

Människohandel för sexuella ändamål och koppleri är två andra brott som faller in under samlingsbegreppet kommersiell sexuell exploatering. Människohandel innebär att någon rekryter, transporterar och tar kontroll över någon i syfte att utnyttja personen. Är den som utnyttjas ett barn (under 18 år) är det människohandel även om barnet inte utsätts för någon form av kontroll. Människohandelsbrottet kan omfatta både ursprungsländer, transitländer och destinationsländer, men kan också ske endast inom ett land. Koppleri är ett brott som innebär att någon genom sitt agerande främjar att någon annan utsätts i prostitution, exempelvis genom att förmedla kontakter eller ordna med en plats där utnyttjandet sker.

Personerna som utsätts

Det finns idag ingen samlad statistik eller forskning kring hur många människor som utsätts eller har utsatts för kommersiell sexuell exploatering i Sverige. Uppskattningar gör gällande att något mindre än en procent av befolkningen har erfarenhet av att utföra sexuella handlingar mot ersättning². Det finns dock stora mörkertal här, eftersom de kartläggningar som gjorts inte fångar upp alla utsatta.

Flera undersökningar visar att merparten av de som har erfarenhet av sex mot ersättning utsätts första gången i tonåren, och studier bland gymnasieungdomar visar att det är vanligare bland unga människor än i resten av befolkningen att utsättas. Omkring 1,5 procent av alla gymnasie-

2 <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/sexuell-halsa-hivprevention/hiv-och-sti-prevention/kunskapsstod-och-uppfoljning-hivsti/preventionsgrupper/personer-som-har-sex-mot-ersattning/>

elever beräknas ha utsatts, och bland dessa är genomsnittsåldern för den första erfarenheten 15,4 år³.

Andra kartläggningar visar också att merparten av de som utsätts i Sverige är av annan nationalitet än svensk⁴.

Den praktiska erfarenheten från organisationer som arbetar med målgruppen är att den absolut övervägande andelen utsatta är kvinnor. Bland de som söker hjälp genom Ellencentrets chat är exempelvis 96 procent kvinnor. Kartläggningar av vilka som faktiskt säljer sex via prostitutions-sidor ger en liknande bild, med drygt 90 procent kvinnliga utsatta⁵. I vissa andra studier indikeras istället att merparten av de unga som haft sex mot ersättning är pojkar. Här finns dock flera möjliga felkällor, bland annat att dessa undersökningar inte fångar upp människor på institutioner och personer av annan nationalitet än svensk, vilka som nämnt ovan utgör merparten av de som utsätts. Studier som gjorts specifikt på institutioner visar också på en övervikt av kvinnor bland utsatta⁶.

Samstämmig forskning visar att erfarenheter av kommersiell sexuell exploatering också hänger samman med andra typer av utsatthet. Bland de samband som är belagda i undersökningar finns posttraumatiska stresssymptom och suicidala beteenden⁷. Omkring 8 av 10 unga som har erfarenhet av sex mot ersättning har också erfarenhet av andra sexuella övergrepp, som i de flesta fall skett före erfarenheten av att exploateras kommersiellt⁸. Internationella studier kring prostitution visar också att 60–80 procent av de

som utsätts i prostitution blivit utsatta för fysiska, verbala och sexuella övergrepp⁹.

Samtidigt som det är viktigt att förstå sambandet mellan utsatthet för kommersiell sexuell exploatering och andra typer av utsatthet, är det viktigt att också framhålla att de människor som utsatts inte är en enhetlig grupp, utan rymmer många olika erfarenheter och perspektiv som alla förtjänar att lyssnas på och tas på allvar.

Stödsystemet

Människor som utsätts för kommersiell sexuell exploatering, har liksom andra brotts- och våldsutsatta personer, rätt till skydd och stöd från samhället. När det gäller exakt vilken typ av stöd och skydd som samhället ska ge, vem som ska ge det och hur det ska göras finns dock en uppenbar brist på samlad och systematisk kunskap.

Socialtjänsten är den myndighet som har det övergripande ansvaret att hjälpa invånare utsatta för våld. Inom myndigheten är det specifikt regionkoordinatorer som har i uppdrag att samordna insatserna/stödet till både barn och vuxna som utsätts för kommersiell sexuell exploatering.

I praktiken sker dock målgruppens myndighets- och vårdkontakter ofta genom andra instanser. För många utsatta är polisen den första, och ibland enda, myndighet som utsatta personer kommer i kontakt med. Då merparten av de som utsätts är barn när de först utsätts och många har annan problematik är aktörer som BUP, ungdomsmottagningar och

3 https://www.wallmannabarnh.cdn.triggerfish.cloud/uploads/2015/11/Unga_sex_internet_2015_slutlig.pdf?fbclid=IwAR2eVuoxFZnkp4kVf0CV54vxa19KJhZkI33j_xsYhPjXgyiQePLeJjPDp9k

4 nmtsverige.se/sites/default/files/prostitution%20kartlaggning%202014.pdf

5 <https://www.lansstyrelsen.se/stockholm/tjanster/publikationer/2015/prostitutionen-i-sverige-2014---en-omfattningskartlaggning.html>

6 <https://www.stat-inst.se/om-sis/avslutade-projekt/prostitution-och-manniskohandel/>

7 <http://liu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1272828/FULLTEXT01.pdf>

8 <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2015-5-2.pdf>

9 <http://www.prostitutionresearch.com/pdf/Prostitutionin9Countries.pdf>

elevhälsan andra viktiga när det gäller att fånga upp och möta människor som utsätts.

Vid sidan av det offentliga systemet finns ett stort antal aktörer i civilsamhället som på olika sätt arbetar för att fånga upp, stötta och stärka de personer som utsätts.

Om undersökningarna i den här rapporten

Rapporten baseras på två olika undersökningar:

- En enkätundersökning bland personer med erfarenhet av att utsättas för kommersiell sexuell exploatering. Vi kallar den nedan för *"undersökning i målgruppen"*.
- En enkät- och intervjuundersökning bland personer som arbetar i olika typer av stödfunktioner som möter målgruppen. Undersökningen kallas nedan *"undersökning bland stödpersoner"*.

Statistiken som presenteras i rapporten är baserad på de som svarat på de respektive enkäterna. Citaten kommer från undersökningen med målgruppen där inget annat anges. I rekryteringen av båda panelerna har vi strävat efter att nå en så bred grupp som möjligt, för att samla ett brett spektrum av perspektiv och erfarenheter.

Som alltid när det gäller undersökningar på gruppnivå finns det dock inom gruppen en bredd av olika erfarenheter och livssituationer. Rapporten är avsedd att ge underlag för att kunna reflektera kring behov på samhällsnivå. Den gör inte anspråk på att ge en bild som är representativ för *alla* personer som utsätts för kommersiell sexuell exploatering, inte heller för *alla* personer som verkar i stödverksamheter.

Undersökning i målgruppen

Undersökningen i målgruppen är genomförd av Child10, Ellencentret och #intedinhora som en webbenkät under september och oktober 2020.

Målgruppen för enkäten är personer som utsätts eller har utsatts för kommersiell sexuell exploatering. I frågeställningarna har vi använt formuleringen *"prostitution och/eller trafficking (sexuella tjänster mot ersättning, människohandel, sugardejting, eskort, pornografi on- och offline)"* för att förklara vilka typer av exploatering som avses (då samlingsbegreppet kommersiell sexuell exploatering förmodligen inte är känt i målgruppen). I detta dokument använder vi genomgående samlingsbegreppet kommersiell sexuell exploatering.

Totalt har 228 personer i målgruppen besvarat enkäten. Respondenterna har rekryterats genom mejlutskick och via sociala medier. För att nå målgruppen har vi dels gått via våra egna kanaler, dels genom de stödverksamheter som har intervjuats (se nedan).

Undersökning bland stödpersoner

Undersökningen bland stödpersoner har genomförts av Applied Value på uppdrag av Child10, Ellencentret och #intedinhora.

Målgruppen för undersökningen är personer som arbetar i någon typ av stödverksamhet för personer som utsätts för kommersiell sexuell exploatering. Undersökningen har genomförts i två delar, båda under september och oktober 2020:

1. En webbenkät som har besvarats av 115 personer. Rekryteringen gjordes genom mejlutskick till myndigheter och organisationer i offentlig sektor och civilsamhälle. Bland de som mottagit mejlutsickket finns socialtjänster, ungdomsmottagningar, tjej- och kvinnojourer knutna till ROKS och Unizon samt ett antal civilsamhällesorganisationer.
2. Djupintervjuer med 16 personer i syfte att ge en kompletterande bild. I denna grupp ingick fem regionkoordinatorer som är knutna till jämställdhetsmyndigheten, fem civilsamhällesorganisationer, tre socialtjänster och en ungdomsmottagning.

4.

OM PERSONERNA SOM HAR DELTAGIT I UNDERSÖKNINGARNA

Målgruppen – vilka är de?

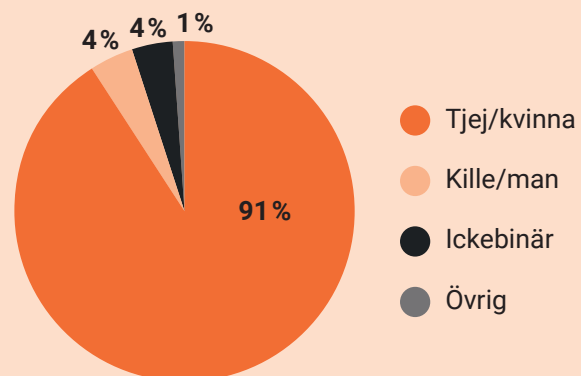
228 personer har svarat på enkäten bland målgruppen. Den geografiska fördelningen illustrerar hur spridd över landet den situation som beskrivs i rapporten är – de svarande kommer från mer än 50 orter runt om i Sverige, från Malmö i söder till Luleå i norr, i storstadsområden och i mindre orter som Båstad, Bromölla och Sunne. När det gäller könsfördelningen syns en mycket kraftig överrepresentation av kvinnor/tjejer (91 procent)

vilket styrker vår erfarenhet att det i första hand är kvinnor/tjejer som utsätts för kommersiell sexuell exploatering. Åldersmässigt är knappt hälften över 27 år. Det ska dock nämnas att många av de svarande berättar om händelser som har skett för flera år sedan, precis som tidigare undersökningar visar skedde de första kontakterna med stödsystemet för många redan i tidiga tonåren.

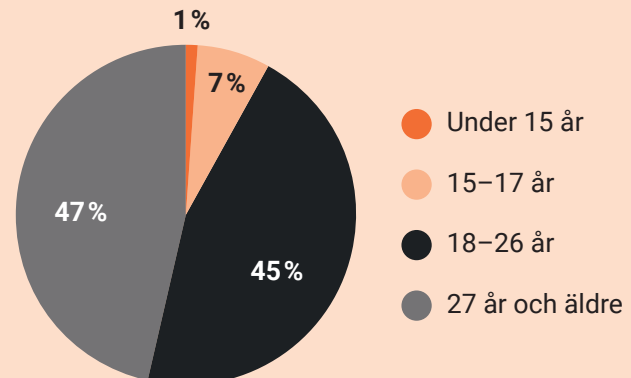
Härifrån kommer de svarande

Stockholm	Gävle
Göteborg	Piteå
Uppsala	Växjö
Malmö	Mariestad
Umeå	Nybro
Eskilstuna	Ljungby
Kalmar	Nyköping
Linköping	Varberg
Alingsås	Mora
Norrköping	Karlstad
Örebro	Leksand
Lund	Lindesberg
Trollhättan	Rättvik
Västerås	Funäsdalen
Södertälje	Avesta
Luleå	Sölvesborg
Borås	Bromölla
Skövde	Skärholmen
Hallstahammar	Örnsköldsvik
Hässleholm	Trosa
Järfälla	Forshaga
Herrljunga	Helsingborg
Älmhult	Båstad
Värmdö	Sälen
Motala	Sunne
Värnamo	Holmsund
Sundsvall	

Kön 227 svar

Ålder 227 svar

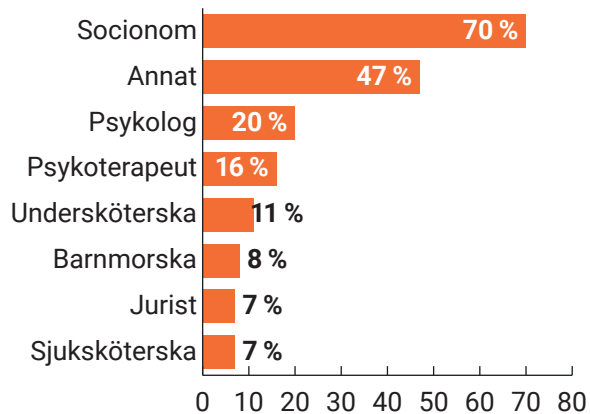

Stödinsatserna – vilka är de?

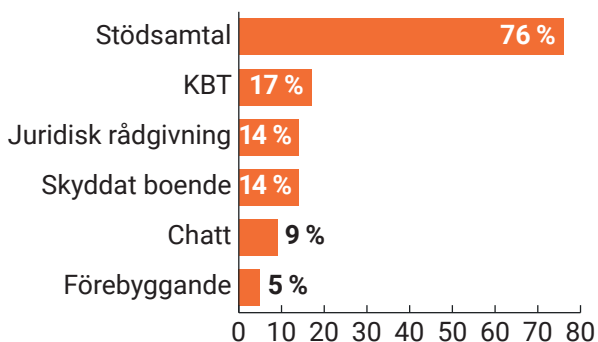
115 personer har svarat på enkäten bland stödinsatser. Verksamheterna som är representerade i undersökningen är relativt jämnt fördelade mellan offentliga verksamheter (45 %) och organisationer i civilsamhället (54 %). (1% har inte besvarat frågan). Stödsamtal är den dominerande stödformen, näst vanligast är KBT.

Geografiskt finns omkring en tredjedel av stödfunktionerna i någon av storstadsregionerna med en övervikt för Stockholmsregionen, övriga är relativt jämnt spridda över landet. De kompetenser som representeras är i första hand socionomer, i andra hand psykologer och psykoterapeuter.

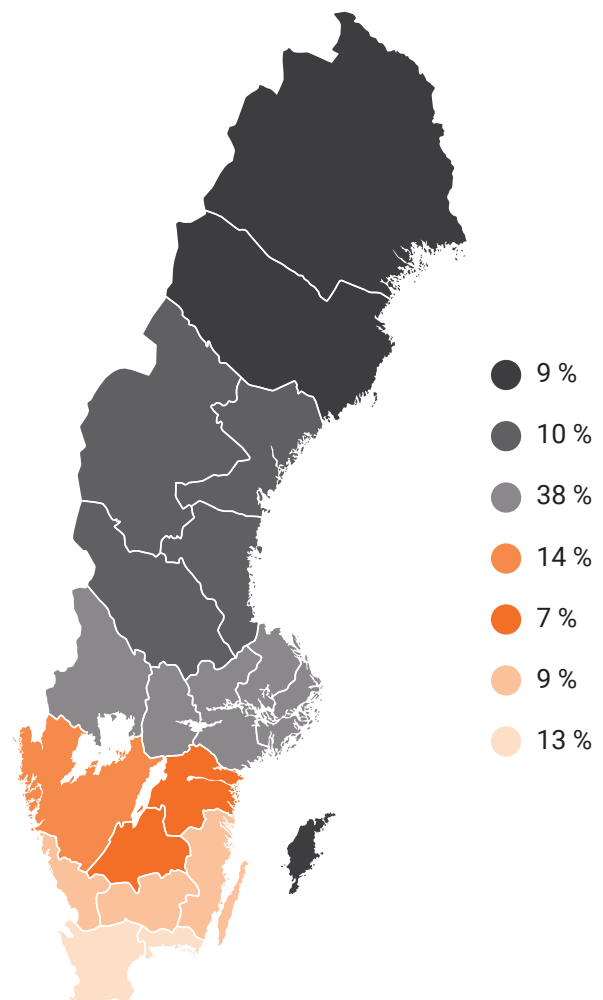
Utbildning/kompetens/profession hos stöderbjudande

Stöd och insatser som erbjuds

Regionsfördelning stödverksamheter

**”SKAMMEN OCH
ATT JAG ÄNDÅ
INTE SKULLE FÅ HJÄLP
UTAN BARA SKULLE
BLI DÖMD SOM
ÄNNU EN HORA.”**

5.

”INGEN HÖRDE ROPEN PÅ HJÄLP” – ERFARENHETER AV ATT (INTE) FÅ HJÄLP

Målgruppens berättelser förstärker bilden av en grupp med komplex problematik och stort behov av stöd. Trots det har mindre än hälften av de tillfrågade erbjudits professionell hjälp att bearbeta sina erfarenheter. En majoritet uppger också att de helt eller delvis avstått från att berätta om sin utsatthet för myndigheter och vårdpersonal – på grund av skam, rädsla och tidigare negativa erfarenheter.

Färre än hälften har erbjudits professionell hjälp

Samtliga personer som deltagit i målgrupps-enkäten är eller har varit utsatta för kommersiell sexuell exploatering. I de öppna enkätsvaren finns en mängd berättelser som styrker tidigare forskning om hur de erfarenheterna också hänger samman med andra typer av övergrepp, utsatthet och självskadebeteenden.

Merparten av personerna som har deltagit i enkäten har också varit i kontakt med någon del av stödsystemet – socialtjänst, BUP, polis, frivilligorganisationer eller andra. Många berättar att de var barn när de första kontakterna gjorts.

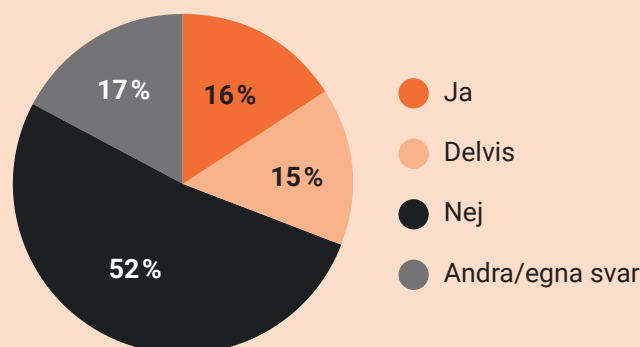
Trots det svarar bara 16 procent ja på frågan om de har erbjudits professionell hjälp. Över hälften, 52 procent, svarar att de inte erbjudits någon sådan hjälp. Övriga svarande har uppgett att man ”delvis” erbjudits hjälp eller valt egna svarsalternativ. Det kan innebära till exempel att en erbjudits hjälp som inte uppfattats som relevant eller att en har lyckats få hjälp på eget initiativ.

”Det fanns inget stöd, ingen hörde ropen på hjälp, när jag ens vågade yttra mig om prostitutionen vände situationen och jag fick skulden.”

”Fick ingen direkt hjälp utan fick mer rådet att sluta med det då det inte var bra, förklarade att jag kanske behövde lite mer hjälp än så men fick då till svar: har

Har du erbjudits professionell hjälp med att bearbeta det du varit utsatt för? Exempel på sådan hjälp kan vara traumabehandling eller annan behandling som syftar till att hantera dåligt psykiskt mående som uppstått på grund av utsatthet.

209 svar

du satt dig i den sitsen får du ta dig ur den själv, var 14 och det stöd jag sökte var på BUP.”

”Jag sökte väldigt aktivt hjälp och stöd under många år och blev så väldigt ledsen över att exkluderas på alla ställen av olika skäl. Jag började drömma om hjälp som hade sin grund i att en varit våldsutsatt oavsett exakt precis hur.”

Skam, rädsla och uppgivenhet står i vägen för hjälp

Det finns många tänkbara skäl till att personer inte får professionell hjälp att bearbeta sina upplevelser eller att ta sig ur sin utsatthet. Längre fram i den här rapporten redovisar vi några hinder som stödpersonerna har nämnt för att kunna ge rätt hjälp, exempelvis tids-, resurs- och kompetensbrist.

När målgruppen själva berättar vad de ser som hinder för att få hjälp och stöd framträder dock tydligt ett annat grundläggande hinder: En fundamental brist på tilltro till stödsystemet och rädsla för att berätta. Mindre än var fjärde svarande i undersökningen svarar ja på frågan om de har vågat berätta om sin utsatthet för vård- eller myndighetskontakter.

På en öppen fråga om vad som är de främsta hindren till att få och/eller söka hjälp (i de fall man inte fått hjälp) handlar majoriteten av svar om faktorer som bidrar till att en antingen inte vågar eller inte orkar söka eller ta emot hjälp.

Den vanligaste anledningen handlar om skam, skuld och rädsla för stigmatisering. I många fall handlar det om att de personer som utsatts räknar med – och i flera fall har erfarenheter av – att bli misstrodda eller skuldbelagda för den situation de har hamnat i. Flera berättar också om att de själva inte ser sig som värda att få hjälp eller att de helt enkelt inte orkar berätta.

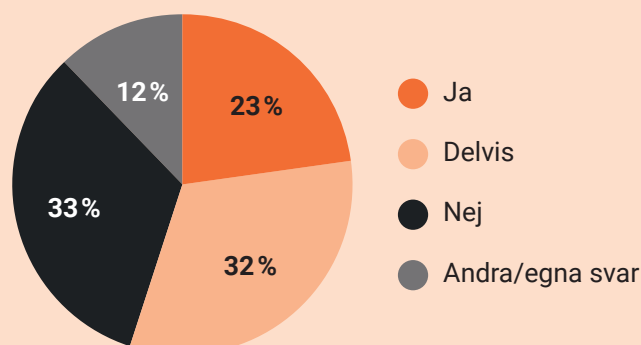
”Skammen och att jag ändå inte skulle få hjälp utan bara bli dömd som ännu en hora.”

”Då var skam största hindret. Såg också på mig själv som att jag fick skylla mig själv pga ’frivilligt’.”

En annan vanligt förekommande rädsla är att stigmatiseringen ska leda till negativa konsekvenser i vardagen. Flera svarande berättar att de drar sig för att söka hjälp av rädsla för att bli av med vårdnaden av sitt barn eller för negativa reaktioner från partners, familj eller arbetsgivare.

Om du haft en vård- eller myndighetskontakt, har du vågat berätta om din utsatthet för prostitution/trafficking (sexuella tjänster mot ersättning, eskort, pornografi, människohandel, koppleri – off & online?)

223 svar

”Jag är rädd för att polisanmäla då jag är rädd för att jag kommer hamna i fara.”

”Jag är rädd för att stämplas. Att mitt barn ska tas ifrån mig trots att jag slutat.”

”Skammen, rädsla att familj och vänner ska veta. Också rädd för torskar.”

Utöver skam och rädsla för stigmatisering är ett genomgående tema i svaren en känsla av uppgivenhet inför möjligheterna att få hjälp. Flera i målgruppen lyfter att den problematik de skulle vilja ha hjälp för inte är prioriterad eller ses som nog allvarlig av de som skulle kunna hjälpa. Många vittnar om att deras problem ses som självförvållade och att de inte får hjälp. Andra nämner att de blivit informerade om att det inte finns någon

hjälp att få för dem, eller att väntetiderna för att få hjälp är så långa att det upplevs som meningslöst.

”Rädd att problemet inte ska ses som nog allvarligt. Att man inte ska förstå kopplingen till självskadebeteende.”

”De är måttligt intresserade av att göra något åt mina problem.”

På individnivå finns personer i målgruppen som inte upplever sig i behov av stöd och hjälp. I den här undersökningen framstår det dock som en mycket liten andel. Av de personer som har svarat på frågan om vad man ser som hinder för att få hjälp är det mindre än tre procent som uppger att de inte anser sig ha eller haft behov av det.

**”FINNS INGEN HJÄLP
HÄR FÖR MIG HAR
JAG FÅTT HÖRA AV
VÅRDCENTRALEN. JAG
HAR ÄVEN KONTAKTAT
KOMMUNEN MEN GETT UPP.”**

6.

”JAG HATADE REDAN MIG SJÄLV” – MÖTET MED STÖDSYSTEMET

Det första mötet med myndigheter och stödfunktioner har en avgörande betydelse för att bygga eller rasera förtroende. I målgruppens berättelser finns klart fler negativa än positiva upplevelser av mötet med stödfunktioner. Många berättar om skuldbeläggande, förminskande, undvikande och svikna löften. Å andra sidan finns också berättelser som visar den avgörande positiva effekt som det kan få att mötas med kunskap, allvar och respekt.

Som det föregående avsnittet visade finns hos stora delar av målgruppen en grundläggande misstro mot stödsystemen, delvis beroende på negativa tidigare upplevelser. Berättelserna visar tydligt vilken avgörande betydelse det första mötet mellan målgruppen och vård- och myndighetskontakter har för möjligheterna att fånga upp och ge effektiv hjälp.

Bilden blir ännu tydligare när vi ställer frågan om hur de som har vågat berätta om sina erfarenheter upplever att de har blivit bemötta. I mer än hälften av svaren berättas om tydligt negativa erfarenheter medan bara omkring en fjärdedel är tydligt positiva. Övriga berättar i sin tur om neutrala eller varierande upplevelser.

Skuldbeläggande, förminskande och sviket förtroende...

När det gäller negativa upplevelser finns några tydliga teman kring bemötanden som bidrar till att rasera förtroendet för stödsystemen.

Skuldbeläggande/misstroende. Bland de mest återkommande berättelserna är sådana som handlar om hur den som berättar och/eller söker hjälp istället möts av misstroende och skuldbeläggande. Flera lyfter att det första mötet har skett i tonåren, att de ej tagits på allvar och att det bidragit till att de därefter undviker att söka hjälp.

”Jag hatade redan mig själv, jag behövde ingen som berättade hur usel människa jag var. Då jag försökte anmäla beskyllde polisen mig för att ljuga. Efter de försökte jag aldrig mer söka hjälp. Jag bestämde att jag får lösa det själv.”

”En sköterska på vuxenpsykiatri tyckte att jag ’utnyttjar männen för deras pengar’. En psykolog på samma ställe tyckte att jag borde skaffa ett riktigt jobb istället för att ’jobba svart’. Som om det var mitt eget fel och att jag borde lösa det själv.”

”När jag sedan började sälja mig (mycket grövre) som 17-åring och ville prata om mina tankar kring det för min dåvarande BUP-kurator bemötte hon mig med en moralistisk attityd. ’Hur tror du att du kommer må när du blir äldre?’”

Förminskande. Ett annat återkommande tema är erfarenheten av att få sin berättelse nonchalerad eller förminskad. Även här återkommer flera berättelser om upplevelsen av att vara barn och inte bli tagen på allvar av vuxenvärlden. Flera berättelser handlar om långa väntetider och att bli skickad mellan instanser. Det handlar i flera fall om ett upplevt ointresse eller en oförmåga att tolka informationen och se allvaret i berättelserna.

”De brydde sig inte och sa att jag får ha sex hur jag vill. Men jag var bara 16 år då när jag berättade på BUP och jag mådde ju dåligt så jag fattar inte???”

"SOM ATT DE INTE ALLS VET VAD DE SKA GÖRA MED INFORMATIONEN, DE BLIR CHOCKADE OCH OBEKVÄMA."

"Jag var 15 år och sålde mig för första gången. Jag hade en tid på BUP samma dag och försökte berätta om vad som hänt för min psykolog, varpå hon bara 'Jaha. Men det där kommer du ju inte göra om, eller hur?'"

Undvikande/känslomässig oförmåga. Flera personer vittnar också om att de upplevt att stödpersoner är känslomässigt oförmögna att ta in deras berättelser. De berättar om ett tafatt och obekvämt bemötande från stödpersoner och en oförmåga att härbärgera den stödsökandes känslor och erfarenheter. Länkat till detta finns också ett undvikande beteende och en ovilja att ställa följdfrågor för att slippa tala om ämnet.

"Den psykologen som inte trodde på mig fick mig bara att må sämre, han grät nästan framför mig och verkade inte veta hur att behandla mig som patient."

"Det är ju en traumatisk händelse som är svår att dela med sig av själv, så om man går för andra problem till psykologer att prata hade de varit skönt om dom själva ibland ställde frågan."

Sviket förtroende. Flera personer vittnar också om hur de upplever att de gett ett förtroende till den person eller instans de har mött som inte har hållits, och att det lett till att situationen försämrats jämfört med före kontakten. Det kan handla om information som lämnas vidare eller om andra löften som upplevs inte har hållits.

"Fick ingen uppföljning om vad som hade hänt utan det skrevs bara ner i mina socialpapper, som mycket annat. Och användes mot mig när det behövdes för att bryta ner mig och visa att det var fel på mig och inte systemet."

"Jag kände mig sviken och ville aldrig mer prata med polisen. Jag kände mig som en kriminell. Jag mådde mycket sämre efter myndighetskontakterna och blev närmast anarkistisk."

"När jag bad vården om hjälp medan jag befann mig i prostitution fick jag ställa mig i kön till en samtalskontakt på psykiatri, det tog fem månader innan någon hörde av sig trots att de lovat att de skulle höra av sig och kolla läget regelbundet. Efteråt har jag fått ställa mig i kön till traumabehandling men ett år senare har det fortfarande inte hänt något."

... eller respekt, kunskap och allvar

Även om merparten av berättelser handlar om negativa erfarenheter av bemötande ska det sägas att det finns både positiva och negativa berättelser om bemötande från samtliga typer av aktörer. Merparten av de fall som handlar om positivt bemötande rör aktörer i civilsamhället, men det finns både positiva och negativa exempel från såväl vård och psykiatri som polis, BUP och socialtjänst. De organisationer som oftast nämns specifikt vid namn i positiv bemärkelse är organisationer med uttalad specialistkompetens kring målgruppen, även mottagningar som erbjuder stöd som inte är villkorat med exempelvis drogfrihet.

Om berättelserna om negativa erfarenheter visar hur snabbt ett förtroende raderas och vilka långtgående konsekvenser det kan få, finns å andra sidan också berättelser som visar det omvända. Berättelser om att mötas med kunskap, men ännu mer om att mötas med respekt. Att bli tagen på allvar, att få ett neutralt bemötande som inte är dömande eller bygger på stereotyper eller förutfattade meningar.

”På en lokal BUP-mottagning träffade jag en psykolog som i princip hade ett bra bemötande på så sätt att hon tog mig på allvar, såg det som övergrepp och tillsammans med mina föräldrar införde åtgärder som gjorde att jag till viss del skyddades från fortsatta övergrepp.”

”Jag fick då kontakt med Barnahus också och även där fick jag ett väldigt bra bemötande. Det var först då som jag fick reda på att jag varit med om övergrepp och att det inte var jag som gjorde fel.”

”När jag gick i KBT och lyfte mina erfarenheter märktes det att min psykolog inte var särskilt insatt, men pga att hon var en bra psykolog försökte hon tillsammans med mig hitta olika förklaringsmodeller utan att på något sätt definiera min verklighet:”

”En toppenbra barnmorska på UMO rekommenderade också Mika samt tog sig alltid tid att prata och stötta om jag var där för tester.”

”Känner mig hörd, förstådd och jag får framförallt tid. Behandling sker på mina villkor och jag får lov att själv känna efter vad jag behöver. Mottagningen har alltid sett mig som en individ, aldrig som en samling diagnoser som måste vända sig till olika instanser för olika problem.”

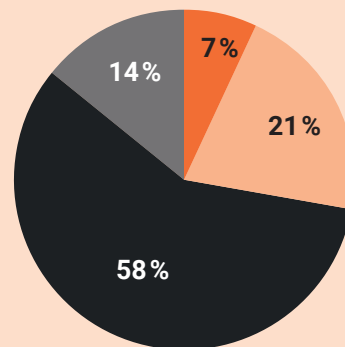
”Jag upplevde att skulden las där den här hemma, hos mannen. Blev uppmuntrad att anmäla, men också förstådd när jag inte orkade.”

Brottsutsatt men inte brottsoffer

Färre än 3 av 10 utsatta svarar i undersökningen att de har bemötts som brottsoffer, i meningen att exempelvis få information om att en varit med om ett övergrepp, få hjälp att polisanmäla eller bli erbjuden skydd mot ytterligare övergrepp. Just detta, att bemötas som ett brottsoffer framhålls också av flera personer som ett exempel på stöd de önskar att de hade fått vilket diskuteras mer i avsnitt 9.

Upplever du att du blivit bemött som ett brottsoffer? Exempelvis fått information om att du varit med om ett övergrepp, fått hjälp med att polisanmäla, blivit erbjuden skydd för ytterligare övergrepp samt att skulden och ansvaret lagts på förövaren.

199 svar

- Ja
- Delvis
- Nej
- Andra/egna svar

”Första gången hade jag väl lite svårt att be om hjälpen, jag tror mestadels för att jag själv inte var riktigt klar över att det var övergrepp.”

”Jag hade behövt att någon hade förklarat för mig att det inte var mitt fel. Att någon berättat att det inte är fel på mig utan att jag faktiskt var ett offer och att det inte är något som skulle hända någon.”

7. "INGEN I NORRA SVERIGE ÄR SPECIALISERAD PÅ DET HÄR" – VAR FINNS HJÄLPEN?

Det stöd som finns tillgängligt för målgruppen är splittrat och svårt att överblicka för den som behöver hjälp. Den övergripande bilden är att ren tur – turen att ha ett stabilt socialt nätverk, turen att bo på en ort där det finns expertis tillgänglig eller turen att träffa rätt person – är det som i första hand styr vem som får hjälp och inte.

Såväl målgruppsundersökningen som kontakterna med stödpersoner som ligger till underlag för den här rapporten understryker att det finns ett stort antal olika aktörer som på olika sätt kan eller har ansvar för att ge stöd till målgruppen. Men också hur svårt det är för den som är utsatt att överblicka och navigera vilket stöd som finns var.

Familj och vänner vanligaste källan till hjälp

De personer i målgruppen som uppger att de har fått hjälp att ta sig ur sin utsatthet har också tillfrågats om vem de fått hjälp av. Som tabellen här intill visar är den enskilda kategori som flest angett att de har fått hjälp av "familj/vänner". En tolkning av det är att möjligheterna att få bra hjälp och stöd idag i stor utsträckning är beroende av att ha en stabil familjesituation eller ett tryggt socialt nätverk.

Om vi kategoriserar hjälpen utifrån om den har getts av offentliga aktörer eller civilsamhälle/privat nätverk ser fördelningen ut som stapeldiagrammet till höger. Här har vi inte räknat in egna fritextsvar. Som synes är det en minoritet av de som anser sig ha fått hjälp som uppger att hjälpen har kommit från det offentliga stödsystemet.

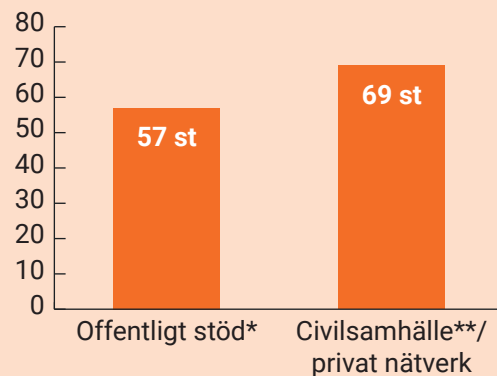
Goda erfarenheter från civilsamhälle, expertorganisationer och online-stöd

De som upplever att de har fått hjälp har också fått svara på hur de har upplevt hjälpen. Precis som när det gäller bemötandet (föregående avsnitt) är

Om du har fått hjälp att komma ur prostitution och/eller trafficking, vem/vilka har du fått hjälp av (flervalsfråga, antal personer)?

Familj/vänner	48
Frivilligorganisationer	21
Vuxenpsykiatri	18
Socialtjänst	15
Polisen	14
BUP	9
Egna fritextsvar*	36

* I den här kategorin har de svarande själva skrivit egna svar istället för att välja någon av ovanstående. Här ingår exempelvis 15 personer som uppger att de tagit sig ur sin situation på egen hand. Lika många som svarat att de fått stöd av socialtjänsten.

*Socialtjänst, BUP, polisen, vuxenpsykiatri

** Familj/vänner, på egen hand

det svårt att urskilja några entydiga mönster kring hur hjälpen uppfattats beroende på vilken typ av aktör den kommer från. Organisationer med uttalad specialistkompetens nämns naturligt nog oftare i positiva ordalag än andra, även mottagningar som erbjuder stöd som inte är villkorat med exempelvis drogfrihet nämns oftare som positiva exempel.

De positiva vittnesmålen hänger ofta samman med upplevelsen av det personliga mötet, i vilken mån den sökande upplever att hen har träffat en person som faktiskt bryr sig och tar sig tid. Berättelser om sådana möten finns kopplat till alla typer av aktörer. Generellt ges dock övervägande positiva kommentarer kring den hjälp som har getts från aktörer i civilsamhället.

”Trygg, bra, förstående, kunskap, tillgängliga, inga köer, gratis. Och flexibelt. Går i samtal utifrån min situation. Känns skönt när någon förstår och kan detta, någon som lyssnar och tror på mig utan ifrågasättande. Ingen har tidigare gjort något men de har anat, psykolog, skola och socialtjänst som även fått info och vet. Myndigheter har svikit mig från att jag var liten och utsatt.” (om hjälp från frivilligorganisation.)

När det gäller hjälp från offentliga aktörer är bilden mer splittrad. För i princip samtliga instanser som nämns ges både bra och dåliga exempel på hjälp. Ett återkommande perspektiv är dock att hjälpsökande i flera fall berättar om rädsla för och/eller erfarenheter av myndighetskontakter som leder till negativa konsekvenser i form av exempelvis polisanmälan och orosanmälan.

”BUP och socialen försökte hjälpa mig, men gjorde allt bara värre genom att göra orosanmälan och polisanmälan.”

Tur och egna ansträngningar styr

När det gäller hur de som har fått hjälp har hittat till den är bilden relativt splittrad. Rekommendationer från bekanta, likväl som hänvisningar från andra

delar av stödsystemet liksom rent slumpmässiga faktorer förekommer bland svaren. Ett genomgående mönster är dock att många berättar att de själva har fått söka sig fram till hjälp, ofta genom att söka på nätet och bland olika organisationers sociala medier-flöden. Flera personer berättar också om att de fått arbeta hårt för att få kontakt även efter egna sökningar. I undersökningen med stödpersoner finns även exempel på hur stödverksamheter aktivt undviker att informera om att de finns, av rädsla för att inte ”klara trycket”.

”Sen när jag började gymnasiet flyttade jag till en ny stad och då försvann mina vårdkontakter. Då fick jag söka vård själv, men ingen ville ta i mig. Jag fick bland annat höra att jag mådde för dåligt, jag verkade fungera för bra för att det skulle verka akut, eller att jag hade för komplex problematik. Aldrig passade jag för att de skulle vilja ge mig hjälp. Ingen hade en plan för mig. Så jag fortsatte söka och söka.”

”Åt helvete innan 17 med myndigheter, men nu med Novahuset har jag fått hjälp och då är jag tacksam och fått jättebra stöd. Men borde skett för länge sedan, det hade inte behövt gå så långt tid och hade jag aldrig aktivt letat hjälp och tagit den hade jag tagit mitt liv till slut.”

Slutligen finns också en geografisk aspekt i var hjälpen finns och i vilken utsträckning den når målgruppen. Undersökningen bland stödpersoner indikerar att hjälpen är koncentrerad till storstadsområden medan tillgången till hjälp är betydligt sämre för den som bor exempelvis i norra Sverige. Den geografiska ojämlikheten förstärks av vittnesmål från målgruppen såväl som av tidigare kartläggningar som genomförts av bland andra Sveriges Radio¹⁰.

”[Detta var] i en småstad och jag upplevde att ingen professionell jag träffade riktigt förstod vad det handlade om”

10 <https://sverigesradio.se/artikel/7411404>

**”INGEN ORGANISATION
I NORRA SVERIGE
ÄR SPECIALISERADE PÅ
TRAFFICKING OCH
MÄNNISKOHANDEL.”**

Offentlig stödverksamhet

Den samlade bilden av ovanstående är att ansvaret för att fånga upp och stötta målgruppen idag hamnar i större utsträckning på civilsamhälle och privata kontakter – eller på den utsatta själv – än på de samhällsinstitutioner som har ansvaret.

En konsekvens är att möjligheten till stöd och hjälp är väldigt ojämlig beroende på vem du är och

var du bor. Möjligheten att få hjälp verkar ha svagt eller obefintligt samband med hur utsatt du är eller vilket stödbehov du har. Snarare verkar det vara ren tur – turen att bo på en ort där det finns expertis tillgänglig, att ha ett stabilt socialt nätverk eller turen att träffa rätt person – är det som i första hand styr vem som får hjälp och inte.

8.

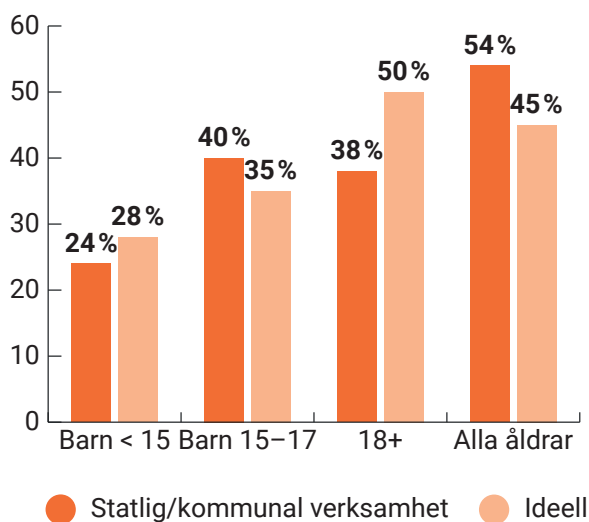
”DET ÄR VUXENVÄRLDENS MISSLYCKANDE” – FÖR VEM FINNS HJÄLPEN?

Merparten av de som utsätts för kommersiell sexuell exploatering blir första gången utsatt som barn. Det är med tidiga insatser som den största skillnaden kan göras. Samtidigt visar undersökningarna med både målgruppen och stödpersoner att för just barn, som är mest utsatta, är det samtidigt svårast att få bra hjälp. Även för andra människor som redan från början är särskilt utsatta och har särskilt stort stödbehov som personer med komplex problematik, är trösklarna för att få bra hjälp högre.

Barn mest utsatta – och med sämst tillgång till hjälp

Som tidigare nämnt visar forskning att minderåriga är överrepresenterade bland personer som utsätts för kommersiell sexuell exploatering, och att den genomsnittliga debutåldern är i nedre tonåren. Bortsett från att barn är en särskilt utsatt grupp, är stödet till barn och unga naturligtvis särskilt viktigt eftersom tidiga insatser har störst möjlighet att ha en långsiktig effekt.

Samtidigt visar både målgruppsundersökningen och undersökningen bland stödpersoner på att det just i stödet för barn finns särskilt stora brister. Som diagrammet nedan visar är det betydligt fler stödverksamheter i underlaget som specifikt vänder sig till personer över 18, och den minsta andelen säger att de specifikt vänder sig till barn under 15. Mönstret går igen bland både offentliga och ideella stödgivare.

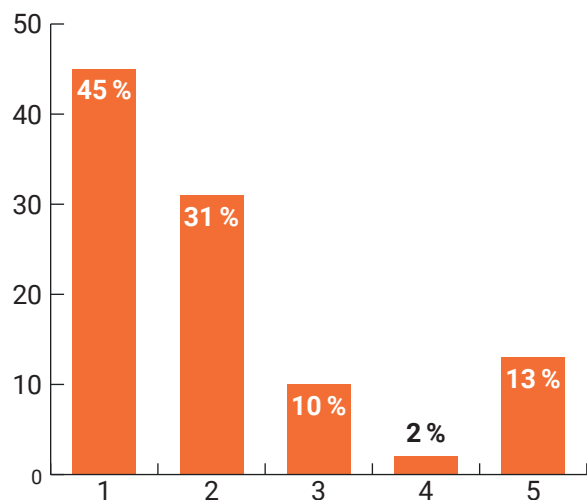

Perspektivet framkommer också i citat från intervjuer med stödpersoner, som exemplet nedan.

”Det finns en samtalsmottagning som aktivt skriver ut att deras målgrupp är personer utsatta för sex mot ersättning. Men de har åldersgräns på 18 år.”

Offentlig stödverksamhet

Ännu mer slående är bilden av hur målgruppen upplever det stöd de fått i kontakter då de varit under 18 år. Mer än 3 av 4 som uppger att de fått hjälp som minderårig har upplevt hjälpen som dålig (1 eller 2 på en 5-gradig skala) och nära hälften har upplevt hjälpen som ”jättedålig” (1 på en 5-gradig skala).

I flera av de öppna svaren framkommer också erfarenheten av att bli mött av vård- och myndighetskontakter helt utan barnperspektiv och upplevelsen av dessa kontakter som (ytterligare) ett svek från vuxenvärlden.

"Hade inte ord att beskriva vad jag varit med om eller hur jag mådde. Sedan gjorde det inte saken bättre att de flesta psykologer jag kom i kontakt med som barn var vuxna män, det gjorde det bara svårare och jobbigare att ens börja berätta som 14 åring."

"Det är vuxenvärldens misslyckade att de inte skyddade mig bättre. De borde haft en mycket större plan eftersom jag blev groomad från så tidig ålder, och när jag dessutom fortsatte utsättas, var deprimerad, hade ptsd och ätstörningar. Men så blev det inte. Jag fick heller aldrig höra hur fel det var av männen, så då trodde jag att det var mitt fel och att jag var äcklig."

"Jag fick hjälpa mig själv. Är arg än idag för att 'vuxna' runt mig tillät allt hända utan att ge mig någon sorts hjälp."

Bilden förstärks också om vi tittar på hur de personer som i undersökningen uppger att de är under 18 år besvarat andra frågor i undersökningen. Endast 6 procent av svarande under 18 svarar ja på frågan om de vågat berätta att de är utsatta i sin kontakt med vård eller myndighet.

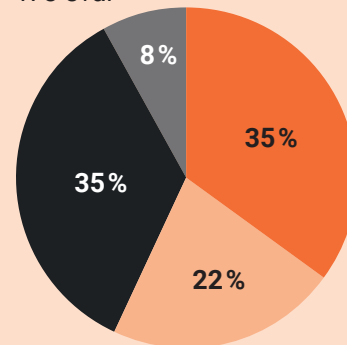
Endast 12 procent av de minderåriga i undersökningen svarar ja på frågan om de upplever att de har bemötts som brottsoffer (ytterligare fyra svarar "delvis"). Detta trots att minderåriga som utsätts i prostitution inte bara i praktiken, utan också i strikt juridisk mening, alltid är brottsoffer.

Komplex problematik hindrar

Förutom bristande barnperspektiv visar de båda undersökningarna att andra människor som redan från början är särskilt utsatta och har särskilt stort stödbehov har svårare att få bra hjälp. En sådan faktor är förekomsten av komplex problematik såsom missbruk, ätstörning eller självskadebeteende. Som diagrammet visar svarar mer än en tredjedel i målgruppsundersökningen att annan problematik varit ett hinder för att få rätt stöd, ytterligare drygt 20 procent uppger att det "delvis" varit ett hinder.

Om du haft annan problematik (exempel kan vara med inte begränsat missbruk, ätstörning eller självskadebeteenden) har det varit ett hinder för dig att få rätt stöd för att komma ur prostitution och/eller trafficking?

173 svar

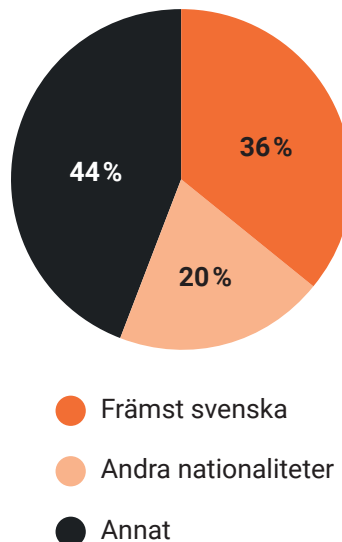
- Ja
- Delvis
- Nej
- Andra/egna svar

"Jag har ofta blivit bemött med enorm okunskap, fått mina upplevelser förminskade och jag har varit tvungen att skala ner om jag berättat vad jag varit utsatt för. Många gånger har det lett till att jag inte fått hjälp alls pga okunskap, för komplex problematik eller att de menar att de inte är rätt instans. Psykiatrin har t ex bollat mig fram och tillbaka, låtit mig falla mellan stolarna etc. Det tog ca sex år innan jag blev erbjuden någon form av behandling."

**”JAG BÖRJADE SÄLJA
SEX SOM 13-ÅRING OCH
DÅ FICK SOC REDA PÅ
DET MEN GJORDE INGET.
NU 17 OCH ÄR ARG PÅ
VUXENVÄRLDEN.”**

Det finns också anledning att tro att det kan vara svårare att få stöd och hjälp för personer med annan nationalitet än svensk. I tidigare kartläggningar, bland annat Länsstyrelsens rapport "Prostitution i Sverige"¹¹ fastslås att majoriteten av de som utsätts i prostitution i Sverige är av annan nationalitet än svensk. Samtidigt uppger bara 20 procent av de svarande i undersökningen med stödpersoner att verksamhetens målgrupp är främst personer med annan nationalitet än svensk. Enbart 11 procent uppger att de har personal som kan ge stöd på annat språk än svenska och engelska, och mindre än en tredjedel uppger att de erbjuder tolkhjälp.

Hur ser fördelningen ut gällande härkomst hos målgruppen?

11 <https://www.nmtsverige.se/sites/default/files/prostitution%20kartlaggning%202014.pdf>

9.

”OM NÅGON HADE INSETT ALLVARET...” – HJÄLPEN SOM KUNDE HA GJORT SKILLNAD

Snabbare insatser, tydligare barnperspektiv och fokus på förövarens roll. Det är några av de saker som lyfts i målgruppens berättelser om vilket stöd de hade önskat få.

I de föregående avsnitten har vi tittat på målgruppens erfarenheter av att få (och inte få) hjälp och stöd. Även om den övergripande bilden på många sätt är nedslående så finns det som tidigare nämnt också vittnesmål om hur bra bemötande och tidig hjälp gör skillnad och bryter negativa spiraler.

För att ge en tydligare bild av hur ett bra stöd skulle kunna se ut har målgruppen också fått svara på vilken hjälp de önskar att de hade fått. Svaren förstärker bilden av att det målgruppen hade önskat få i grunden handlar om ett medmänskligt bemötande, någon som lyssnar och tar en på allvar och har en grundläggande kompetens och förmåga att få den person som berättar att känna sig trygg.

”Önskar bara att någon lyssnade utan att döma mig. Behöver inte vara något mer. Bara lyssna, på riktigt. Och kanske ge mig en kram.”

”Jag önskar att min vanliga vårdkontakt inom psykiatrin som i övrigt var jättebra hade haft NÅGON kunskap om området, så att jag hade känt mig trygg att prata om det med henne.”

Ur svaren framträder dock också några genomgående perspektiv på vad som önskas i bemötandet.

Barnperspektivet. Som vi tidigare redovisat är en stor andel av de som utsätts för kommersiell sexuell exploatering barn när de har sina första kontakter med myndigheter och stödfunktioner. Ett återkommande önskemål är att få bemötas just som ett barn.

”Vuxna som vågade fråga, jag hade vuxenkontakter inom barn- och ungdomsmottagningen men var rädd för att berätta.”

”Var 16 år. En vuxen som gav intrycket av att bry sig hade varit bra.”

”Att jag hade hört någon prata om det som jag kunde identifiera mig med, att någon förklarade att min frivillighet inte gjorde mig till ett mindre brottsoffer. Jag var ett barn i lagens mening och de var vuxna män”

**”[JAG ÖNSKAR] ATT
NÅGON FÖRKLARADE ATT MIN
FRIVILLIGHET INTE GJORDE MIG
TILL ETT MINDRE BROTTSOFFER.
JAG VAR ETT BARN I LAGENS MENING
OCH DE VAR VUXNA MÄN.”**

”Att vuxenvärlden hjälpt mig och stöttat mig. Och anmält männen.”

Brottsofferperspektivet/förövarperspektivet. Flera svarande vittnar om att de hade önskat bemötas som och få stöd som ett brottsoffer. Föregående avsnitt visar att det inte har varit fallet för de allra flesta. Här finns också ett starkt samband med att många upplever sig skuldbelagda i kontakterna med myndigheter och vårdpersonal. En aspekt som framkommer i flera berättelser är att personer har upplevt sig bli avfärdade med hänvisning till att problematiken kan kopplas till självskadebeteende och därför tolkas som självförvållat. Omvänt framhålls betoningen på att det för kommersiell sexuell exploatering alltid finns en eller flera förövare i flera berättelser som en viktig del i att markera allvaret och att flytta skuld och skam från den som är utsatt. Här finns också ett mer praktiskt perspektiv, flera personer lyfter att de önskar att de hade fått hjälp, uppmuntran och information om vikten av att anmäla sina förövare.

”[Jag önskar] att någon förklarade att min frivillighet inte gjorde mig till ett mindre brottsoffer. Jag var ett barn i lagens mening och de var vuxna män.”

”Våga anmäla. Få hjälp med advokat. Jag vet inget och kan inget. Jag har dåligt minne. Vet inte om jag kan få hjälp.”

”Jag önskar att de som vet om det hade tagit det mycket allvarigare än de gjort. T.ex hjälp att polisanmäla, eller snarare övertyga mig om hur VIKTIGT det är att polisanmäla.”

”Förstå att jag varit ett brottsoffer. Det var ca 8 år efter det som hände som jag fick ’veta’ det.”

Tidsperspektivet. Ett annat genomgående tema är att de som varit utsatta önskar att de hade fått hjälp tidigare och snabbare. Flera framhåller också att de önskat få förebyggande stöd och information om destruktiva relationer och risker med exempelvis sugardejting. Tidsperspektivet handlar dock också om att få mer uthållig hjälp, att möta

stödpersoner som tar sig tiden att lyssna och att få rätt hjälp i rätt tid. Samtliga av dessa perspektiv återkommer också i intervjuer med stödpersoner som omvänt önskar att de skulle kunna ge såväl snabbare som mer långvarigt stöd.

”Jag önskar att jag blivit tagen på allvar i tid och att jag hade blivit erbjuden traumaterapi och hjälp att ta mig ur mina självskadebeteenden, och att de inte låtit mig vänta i 6 år.”

”Jag var 16 år när jag började sälja sex och jag fortsatte sälja mig tills jag blev 20. Jag hade kunnat undvika mycket trauma och övergrepp om någon från BUP/Soc hade hjälpt mig och insett allvaret i situationen när det precis började.”

”...mer stöd av socialen, då jag precis hade börjat sälja sex och dessutom var 16 år. Jag hade önskat att socialen erbjöd stödsamtal redan då istället för att låta mig hamna mellan stolarna.”

”Hjälp mycket tidigare än efter ca 10 år”

Helhetsperspektivet. Som tidigare nämnt upplever många personer att komplex problematik varit ett hinder för att få bra hjälp. Ett perspektiv som framkommer i flera berättelser handlar om att få hjälp som utgår från en förståelse för hela problem-bilden istället för att få isolerad hjälp för enskilda problem. Flera personer vittnar om att hjälp och behandling som ges för ett specifikt problem blir meningslös eftersom en samtidigt har en ohållbar livssituation i andra delar. Exempelvis pekar flera på vikten av att få hjälp med sin ekonomi för att kunna tillgodogöra sig annan hjälp.

”Ekonomiskt hjälp är superviktigt och sen att kunna prata av sig utan någon bedömning.”

”Fortsatt få sjukpenning efter sex månaders sjuk-skrivning i vintras, vilket gjorde att jag började jobba igen utan att vara redo, andra valet hade vart att bara hålla på med prostitution vilket jag funderar på, eftersom det är väldigt lätta pengar.”

**”...ATT MYNDIGHETER
BEMÖTT EN UTAN ATT
STEREOTYPISERA OCH
DISKRIMINERA UTIFRÅN BILDEN
LYCKLIG HORA ELLER
FALLET OFFER.”**

”Att man ser helheten och komplexiteten. Prostitutionen i sig var hemsk och ett problem men den var samtidigt också för mig en lösning på andra problem. Behövde hjälp att lösa dom också.”

”Att slippa sitta ensam vid anmälan, förhör, gynundersökning, ekonomin som vändes upp o ner eftersom jag inte kan jobba, slippa vänta 1,5 år för att komma till KBT”

Individperspektivet. Som framgår ovan framkommer en genomgående önskan att bli tagen på allvar och lyssnad på. I många fall handlar det om att slippa skuldbeläggande och moraliserande. Men det finns också personer berättar också om en önskan att inte bli pålagd en stereotyp offerroll. En gemensam nämnare är önskan att bli mött som en individ, inte en stereotyp.

”Jag önskar att jag hade blivit sedd! Att någon haft en större plan för mig. Att jag inte hade fallit mellan stolarna hela tiden.”

”Att vi kan ha mer nyanserad syn på sexarbete vs självskadebeteende”

”Att folk slutade försöka lösa och förstå utan bara lyssnade förutsättningslöst.”

Modet att ställa frågan. Slutligen är en återkommande önskan från de personer som deltagit i undersökningen att en hade mött någon med kunskapen och civilkuraget att tolka och agera på inte bara det som berättas, utan också det som inte berättas. Att utmana uppenbart orimliga berättelser och att fråga om erfarenhet av kommersiell sexuell exploatering även när personen själv inte kan eller orkar berätta.

”Att vårdpersonal vågar fråga mer direkt.”

”Hade kontakt med socialtjänsten, tycker att de borde frågat vad det var för insättningar på mitt konto”

”Jag önskar att när jag var som skörast och ville ha hjälp så borde det vara per automatik att det finns en fråga ang detta”

10.

”VI HAR INTE SNAPCHAT...” – HINDER FÖR ATT GE RÄTT HJÄLP

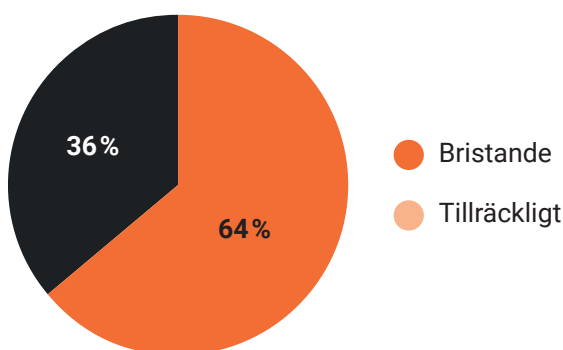
I intervjuerna med stödpersoner framträder ett flertal faktorer som idag förhindrar att målgruppen ges det stöd som skulle behövas. Tids- och resursbrist, dålig samordning och frånvaro av uppsökande arbete och digital närvaro är några av de hinder som lyfts.

Utifrån målgruppsundersökningen framträder bilden av ett stödsystem som i väldigt många fall inte når fram till de som behöver hjälpen och/eller inte förmår att ge den hjälp som behövs. I de föregående avsnitten har vi tittat bland annat på vilka hinder som ur målgruppens perspektiv finns för att få hjälp. Undersökning som gjorts med stödpersoner ger också en möjlighet att förstå mer om vilka som är de viktigaste hindren för att ge rätt stöd och hjälp.

Bristande tid och resurser

Den mest uppenbara faktorn, som genomgående lyfts fram av stödpersoner i undersökningen, är tids- och resursbrist. Nära två tredjedelar, 64 procent av de stödpersoner som intervjuats upplever att verksamheten inte har tillräckligt med tid eller resurser för att möta målgruppens behov.

Hur upplever du att er verksamhet har tillräckliga resurser i form av personal/tid för att bemöta målgruppens behov?

Tids- och resursbristen är särskilt stor bland stödverksamheter i civilsamhället, här är det mer än två tredjedelar som upplever att de inte har tillräckliga resurser. Kommentarer från intervjuer med stödpersoner visar också att resursbristen har en direkt bäring på flera av de problem som målgruppen pekar på, som långa väntetider, otillgänglighet och stressat eller opersonligt bemötande.

”Alldeles för lite tid, vågar inte informera om oss för då klarar vi inte trycket.”

Ideell stödverksamhet

”För att kunna täcka upp behovet skulle vi behöva mer resurser och personal för att minska väntetiden.”

Ideell stödverksamhet

”Många mottagningar känner sig stressade och hinder inte ta den tiden som behövs med varje patient för att upptäcka signaler som kan tyda på att någon blivit utsatt för trafficking/prostitution.”

Offentlig stödverksamhet

Kopplat till frågan om tids- och resursbrist finns också frågan om prioritering. Av de stödverksamheter som deltagit i undersökningen uppger betydligt fler att de vänder sig mot personer som utsatts för våld i nära relationer (76 %) än personer som utsatts i prostitution (56 %) eller människohandel (36%). En förklaring som ges i intervjuvaran är att våld i nära relationer är ”tydligare”, och att kvinnor utsatta för våld inom kommersiell sexuell exploatering därför kan nekas skyddsbehov. I intervjuvaran från offentlig sektor framhålls också att frågan inte i tillräcklig utsträckning prioriteras från politiskt håll eller chefsnivå.

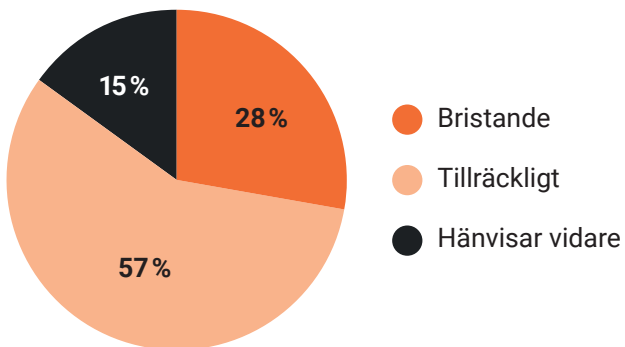
”Det som saknas är att politiker och chefer behöver prioritera denna fråga. Nu är det bara eldsjälarna som lägger tid på detta och det ska finnas fler som lägger tid och resurser mer sofistikerat.”

Offentlig stödverksamhet

”Många tappar sitt självförtroende...”

I målgruppsundersökningen finns en mängd exempel på hur utsatta personer upplever sig möta en stor brist på kompetens i stödfunktioner. Bilden ur stödpersonernas perspektiv är inte lika tydlig på den här punkten. Knappt 3 av 10 stödpersoner anger själva att den egna verksamheten har otillräcklig kompetens för att möta målgruppen och ytterligare 15 procent uppger att man hänvisar utsatta personer vidare.

Hur upplever du att er verksamhet har tillräckliga resurser i form av kunskap/kompetens för att möta målgruppens behov?

Här kan det finnas anledning att ifrågasätta om det finns en bias när det gäller att bedöma den egna verksamhetens kompetens. I intervjuerna med stödpersoner framträder samtidigt flera berättelser som styrker målgruppens erfarenheter.

”Vi räcker inte alltid till och hänvisar då till BUP, tyvärr bollar klienter ofta tillbaka till oss.”

Offentlig stödverksamhet

”Det råder bristande kompetens inom sex som självskadebeteende, många organisationer tappar

sitt självförtroende i sin kompetens när det är ett fall de inte har varit med om förut.”

Offentlig stödverksamhet

”Man kan önska att man hade något liknande Mikamottagningen där man hade mer spetskompetens inom området.”

Offentlig stödverksamhet

Bristande samordning och oklar ansvarsfördelning

En annan aspekt som framhålls i flera intervjuer som hinder för att ge effektiv hjälp är bristen på samordning mellan olika stödfunktioner. Det talas bland annat om ett ”siloförmat” stödsystem. Här finns också en tydlig länk till bilden av slumpmässighet i vilket bemötande målgruppen får och erfarenheterna av att bli hänvisad fram och tillbaka mellan olika aktörer utan övergripande plan eller helhetsperspektiv.

”Vi saknar en stödorganisation /.../ Alla verksamheter uppfinner hjulet gång på gång.”

Offentlig stödverksamhet

”Det svenska systemet måste ta ett helhetsansvar för stödet av offer – komplett stöd från början till slut med psykologer, externa stödverksamheter... Det här är enda sättet att få personen att lämna prostitution för gott.”

Ideell stödverksamhet

Brist på uppsökande verksamhet och digital närvaro

I målgruppsundersökningen framgår tydligt att såväl okunskap om var det finns stöd som bristande förtroende för myndighets- och vårdkontakter är hinder för att söka och få hjälp. Dessa faktorer understryker behovet av stöd- och vårdinsatser som arbetar uppsökande för att möta målgruppen där den finns och på dess egna villkor. Det här perspektivet framkommer också i flera av intervjuerna med stödpersoner.

En specifik faktor som framhålls är bristande närvaro i de digitala och sociala kanaler där målgruppen befinner sig. Som denna och tidigare undersökningar visar är det i stor utsträckning på nätet målgruppen groomas in i utsatthet men också där de kan hitta hjälp. Det svarar också väl mot de vanligt förekommande berättelserna från målgruppen om att det är i sådana kanaler de hittat vägar till hjälp. Bristen på digital närvaro framhålls inte bara som ett hinder för att nå målgruppen utan också för att ge effektiv hjälp via kanaler som upplevs mindre stigmatiserande än personliga möten, exempelvis chatt.

Enbart nio procent av stödverksamheterna uppger i undersökningen att de idag erbjuder stöd via chatt, jämfört med exempelvis 76 procent

som erbjuder stödsamtal (en sammanställning av stödformer finns introduktionsavsnittet). Den exkluderande effekten av detta har rimligen blivit ännu större under coronapandemin.

”Jag tror man behöver vara anonym (via chatt) eftersom det är så stigmatiserat.”

Ideell stödverksamhet

”Det svåraste är att hitta de utsatta, vi har inte tillgång till alla snapchat konton i vår region. Vi måste ju alla få med politiker, jurister osv.”

Offentlig stödverksamhet

**”VI RÄCKER INTE ALLTID TILL
OCH HÄNVISAR DÅ TILL BUP,
TYVÄRR BOLLAS KLIENTER
OFTA TILLBAKA TILL OSS.”**

11.

HUR GÅR VI VIDARE? – SLUTSATSER OCH VÄGAR FRAMÅT

Samhället och ytterst regeringen har ansvar för att ge skydd och stöd åt särskilt utsatta människor och människor som utsätts för brott och våld. Det här måste självklart även gälla dem som utsätts för kommersiell sexuell exploatering.

Ett minimikrav måste vara att alla människor som utsätts för kommersiell sexuell exploatering ska mötas med respekt, förståelse och kunskap. Alla som utsätts måste veta **att** de kan få stöd och hjälp och **var** och **hur** de kan få det. Tyvärr visar den här rapporten att det är väldigt långt från hur verkligheten ser ut idag.

För väldigt många av de som utsatts verkar bilden snarare vara att det är meningslöst att ens försöka få hjälp. I den mån den finns är den svår att hitta, och allt som oftast är du som utsatt utelämnad till att hitta rätt på egen hand – genom hårt arbete eller genom ren tur. Du riskerar att bli misstrodd, mötas av ytterligare kränkningar och svikna förtroenden. Och om du faktiskt får hjälp kommer den med stor sannolikhet att vara otillräcklig och du kommer att få vänta länge.

En slutstats är att möjligheten att få hjälp inte alls hänger ihop med behovet – snarare tvärtom. En stor majoritet av de utsatta som deltagit i målgruppsundersökningen berättar att de aldrig har erbjudits professionell hjälp. Och mönstret som framträder är att ju mer utsatt du är från början, desto mindre chans att få rätt hjälp. De som utsätts för första gången är i stor utsträckning barn med tidigare erfarenhet av övergrepp och bristande tillit till vuxenvärlden. Har du oturen att bo på fel ställe och att sakna stödjande sociala nätverk är trösklarna ännu högre.

Samtidigt ger undersökningen också en annan bild. De visar att det finns fungerande metoder, som kan bidra till att bryta cirklarna av utsatthet och utnyttjande. De visar att ett respektfullt och kunnigt bemötande vid rätt tidpunkt kan ha livsavgörande betydelse.

Den svenska regeringen kallar sig "världens första feministiska regering" och har tydligt proklamerat att Sverige prioriterar kampen för de som utnyttjas

för kommersiell sexuell exploatering. Den här rapporten visar att mycket återstår att göra om de orden ska ha någon verklig innebörd. Om samhället ska kunna ta sitt ansvar gentemot de människor som utsätts för kommersiell sexuell exploatering måste vi snabbt laga de delar i stödsystemet som är trasiga och bygga vidare på och sprida de metoder som faktiskt fungerar. Så hur når vi dit? Här redogör vi för några slutsatser kring vägar framåt, utifrån tre grundläggande utmaningar som framträder i rapporten: Att ge stöd *efter behov*, att ge stöd som *fungerar* och att ge stöd som *skapar tillit*.

Stöd efter behov

Som rapporten visar är möjligheterna att få hjälp idag i stor utsträckning beroende av ren tur och/eller att den som är utsatt har kraft, kunskap och nätverk för att hitta hjälpen själv. Ett prioriterat område för att förbättra och utveckla stödsystemet måste vara att stödet som erbjuds ska vara likvärdigt i hela landet, oavsett vem du är, samt att stärka stödet för barn och andra särskilt utsatta grupper.

En av de brister som framkommer i de båda undersökningarna är bristande resurser för samverkan och samordning, nationellt och mellan olika typer av aktörer. För att åstadkomma likvärdigt stöd och hjälp behövs tydligare information om vem som har ansvar i varje kommun för att säkerställa att rätt stöd ges till rätt person vid rätt tidpunkt och om vart den som utsatts kan vända sig.

Eftersom det till stor del handlar om en "dold" målgrupp behöver det också satsas resurser på uppsökande verksamhet. Om hjälpen ska kunna ges där den behövs mest kommer det inte att räcka att vänta på att de utsatta själva ska hitta den. (Ännu mindre när stödfunktioner som har hjälp att

**”JAG ÖNSKAR ATT
JAG HADE BLIVIT SEDD!
ATT NÅGON HAFT EN
STÖRRE PLAN FÖR MIG.
ATT JAG INTE HADE FALLIT
MELLAN STOLARNA
HELA TIDEN.”**

erbjuda, som nämns i undersökningen, medvetet drar sig för att informera om det av oro för att inte kunna möta behovet.) Den uppsökande verksamheten behöver till stor del ske på nätet, och kräver såväl förstärkt digital kompetens som ett bättre samarbete mellan myndigheter och organisationer i civilsamhället som har ett större förtroende och lättare att nå ut till målgruppen.

En annan uppenbar och akut brist i stödsystemet är bristen på genomgående barnperspektiv. I de allra flesta fall är de som utsätts barn första gången. Och i väldigt många fall har utsattheten sitt ursprung i andra övergrepp som skett ännu tidigare.

Barn är inte bara en särskilt utsatt grupp, det är också i tidiga åldrar den största möjligheten finns att göra insatser som bryter spiralen av utsatthet och utnyttjande. Samtidigt visar målgruppens berättelser i den här rapporten att de som sökt hjälp som barn i 8 fall av 10 har upplevt den som dålig. I de öppna svaren finns en stor mängd chockerande exempel på hur mötet med myndighets- och vårdkontakter blir ytterligare ett i raden av svek från vuxenvärlden. Hur svikna förtroenden, skuldbeläggande, att bli kallad "äcklig" istället för att få hjälp, förstärker utsattheten istället för att erbjuda en väg tillbaka.

Att förstärka barnperspektivet i hela kedjan av stöd och vårdinsatser måste prioriteras om samhället ska klara att ta sitt ansvar mot de som utsätts för kommersiell sexuell exploatering.

Vi vill att regeringen återinför en specifik nationell handlingsplan till skydd för barn mot människohandel, exploatering och sexuella övergrepp. Den sista handlingsplanen var från 2016-2018 och trots att flera åtgärder beskrivet i denna handlingsplan återstår, blev den varken uppföljd av en ny handlingsplan eller integrerat i den generella handlingsplanen mot människohandel och prostitution från februari 2018. De specifika behoven hos barn som utsätts i människohandel för sexuella ändamål och annan kommersiell sexuell exploatering måste beaktas - särskilt mot bakgrund av att barnkonventionen nu är inkorporerad i svensk lag.

Stöd som fungerar

Utöver att förstärka likvärdigheten och barnperspektivet pekar den här rapporten också på ett akut be-

hov av generell resurs- och kompetensförstärkning för att säkerställa att hjälp ges tillräckligt snabbt, att den ges tillräckligt länge och att hjälpen är anpassad för att möta komplex problematik.

Vi har tidigare talat om den kritiska tidsfaktorn. Det handlar bland annat om att ta utsattas berättelse på allvar och att säkerställa att det finns resurser och kompetens för att sätta in rätt stöd tillräckligt snabbt. Ett stort antal vittnesmål, både från målgruppen och stödpersonerna, handlar om att de som utsatts får vänta månader och år på rätt hjälp. Ett återkommande behov som lyfts är snabb tillgång till traumastöd.

Den här rapporten liksom tidigare undersökningar understryker också särskilt behovet av stöd som anpassas till så kallad komplex problematik. I grunden handlar det om att utsatthet för kommersiell sexuell exploatering i allmänhet hänger samman med annan problematik, exempelvis ekonomisk utsatthet, missbruksproblem, ätstörningar och psykisk ohälsa. Flera personer såväl i målgruppen som bland stödpersoner vittnar i den här rapporten om hur människor skickas runt i systemen och hur olika problem behandlas för sig, utan hänsyn till helheten. Vilket i sin tur medför att stödet därför ofta blir meningslöst eller otillräckligt.

Här behövs både kompetensförstärkning när det gäller hur olika typer av problem samspelar och, som nämnts ovan, tydligare ansvarsfördelning och bättre samordning mellan olika insatser. Det behövs mer uthållig hjälp som bygger på en individuell plan för den som är utsatt. Å ena sidan kräver det mer resurser, å andra sidan borde det också finnas besparingar att göra i att sluta bolla individer mellan olika delar i systemet och mellan olika insatser som var och en för sig blir verkningslösa.

Ett nödvändigt första steg för att kunna utveckla och förstärka stödsystemet, att göra det mer jämlikt och bättre anpassat till behovet, är mer kunskap. Som den här rapporten visar finns en utbredd brist på kunskap och kompetens om målgruppens situation. Här behövs en nationell kartläggning av hur behoven ser ut, vilka resurser som krävs och var insatserna behöver sättas in.

Stöd som skapar tillit

Många som utsätts för kommersiell sexuell exploatering har mött ett stort antal företrädare för samhället och vuxenvärlden längs vägen, människor som skulle kunna ge en hjälpande hand och erbjuda en väg ut. Berättelserna i den här rapporten understryker hur målgruppens första möten med myndigheter och vårdkontakter antingen kan bygga upp eller rasera tillit och möjligheterna till att bearbeta traumatiska erfarenheter och ta sig ur utsatthet.

Merparten av de utsatta som deltagit i vår undersökning berättar om hur kontakterna med de myndigheter och institutioner som ska ge hjälp och stöd istället för att hjälpa har varit ytterligare en negativ erfarenhet. Det blir då inte bara ett missat tillfälle att bryta en spiral av utsatthet, utan en del i en kedja av erfarenheter som bidrar till att rasera förtroendet till vuxenvärlden och samhället. I det perspektivet är det kanske inte så förvånande att så många också uppger att de inte ens vågat berätta om sin situation för de som skulle kunna hjälpa.

Slutsatsen måste vara att det finns ett akut behov av resurs- och kompetensförstärkning genom hela kedjan av aktörer som möter människor som utsatts för kommersiell sexuell exploatering. Alla personer som arbetar i funktioner där de möter målgruppen behöver ha grundläggande kompetens, resurser och tid att identifiera och möta personer som visar tecken på att vara utsatta för kommersiell sexuell exploatering. Det gäller inte bara socialtjänst, psykiatri, polis och vårdinstitutioner utan även de som möter målgruppen i ett tidigt skede såsom elevhälsa, skolkuratorer och ungdomsmottagningar.

Att ha den grundkompetens som krävs för att möta en person som utsatts för kommersiell sexuell exploatering måste på den allra mest grundläggande nivån innefatta att klara av att lyssna med respekt och förståelse. Men det bör också finnas en tydligt uttalad förväntan att alltid ställa frågan om erfarenhet av utsatthet. För att lyckas fånga upp de som utsätts krävs rutinmässiga frågor om denna typ av utsatthet både inom hälso- och sjukvården och elevhälsovården.

Grundkompetensen behöver därför innefatta att de som är utsatta för kommersiell sexuell

exploatering alltid i ett första skede ska bemötas som att de är potentiella brottsoffer – tills motsatsen är bevisad. Det innebär bland annat att den utsatta personen ska skyddas från vidare övergrepp samt erbjudas hjälp och stöd för att exempelvis anmäla sin/sina förövare. Att de allra flesta som utsätts är minderåriga första gången innebär att de rent juridiskt faktiskt är brottsoffer. Vi anser dock också att lagen behöver ändras för att säkerställa att det gäller även personer över 18 år som utsatts för brottet köp av sexuell tjänst, men som idag juridiskt inte ges brottsofferstatus.

Som rapporten visar så finns den här kompetensen idag, men i alldeles för liten utsträckning. En uppenbar väg framåt för att stärka bemötandet och hjälpen för målgruppen är att förstärka och bygga vidare på de metoder som faktiskt fungerar. Utöver den självklara insikten att det behövs fler aktörer med uttalad specialistkompetens i att möta den här målgruppen understryker svaren också värdet av aktörer som kan ge stöd som inte är villkorat med exempelvis drogfrihet och där den utsatta inte känner rädsla för anmälningar. Genomgående framträder också ett större förtroende för och mer positiva erfarenheter från möten med civilsamhällesorganisationer. En avgörande framgångsfaktor i att stärka bemötandet och skapa tillit för stödsystemet bör därmed vara att förstärka och bredda det arbete som idag bedrivs av aktörer i civilsamhället, och att förbättra samordningen mellan civilsamhälle och myndigheter.

Som vi nämnde inledningsvis är det här på många sätt en ovanlig rapport. Inte minst är det ovanligt att de som utsätts för sexuell exploatering själva får berätta om sina erfarenheter, om vilken hjälp och stöd de har fått, och vilken hjälp och stöd de skulle önska. **Om det finns ett genomgående tema i berättelserna så är det också just det – en stark önskan om att bli lyssnad på. Att bli tagen på allvar, utan att bli avvisad, förminskad eller skuldbelagd.**

Vi vill därför avslutningsvis föra denna vädjan vidare till dig som läser den här rapporten. Att faktiskt lyssna till de personer delar sig med sina kunskaper, sina erfarenheter och sina tankar.

Att visa att de räknas. Att använda den kunskap de bidrar med för att laga de delar i stödsystemet som är trasiga idag, och att förstärka, sprida och bygga vidare på det som fungerar.

Så länge vi som samhälle inte lyckas förebygga och förhindra sexköp och annan form av kommersiell sexuell exploatering så är vi skyldiga att erbjuda fungerande och lättillgängligt stöd och skydd åt de som blir utsatta. Ingen ska behöva lida ytterligare för att vi inte klarar av att stoppa mäns och killars efterfrågan på kvinnor och barn.

Vi vill rikta ett särskilt tack till Applied Value som har bidragit med sin expertis för att göra den här rapporten möjlig.

Applied Value är ett väletablerat managementkonsult-, investment- och hållbarhetsbolag med kontor i Europa, USA och Kina. Vi fokuserar främst på ROI, konkreta och påtagliga resultat för våra kunder. Med vår globala närvaro hjälper vi såväl internationella konglomerat som små och medelstora bolag förbättra avkastningen på investerat kapital genom lönsamhetsgenerande och kassaflödespositiva åtgärder.

**”JAG FICK HJÄLPA
MIG SJÄLV. ÄR ARG
ÄN IDAG FÖR ATT ’VUXNA’
RUNT MIG TILLÄT ALLT
HÄNDA UTAN ATT GE MIG
NÅGON SORTS HJÄLP.”**

CHILD10

**INTE DIN
HORA**

ELLENCENTRET